

FIGYELŐ

MEGALAKULT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA DEMOGRÁFIAI ELNÖKSÉGI BIZOTTSÁGA

A Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége, a magyar népességtudomány fejlesztése érdekében, határozatot hozott Demográfiai Elnökségi Bizottság létrehozásáról.

A Bizottság létrehozását a népességtudománynak napjainkban az egész világon tapasztalható növekvő jelentősége, a demográfiai kutatásoknak a gyakorlati népesedéspolitikával, a gazdasági és egészségügyi tervezéssel történő összehangolása, valamint az e téren folyó kutatómunka irányainak meghatározása tették szükségessé.

A demográfia jelentősége századunkban fokozódott. Korábbi kezdeményezések után az első kifejezetten népességi kérdésekkel foglalkozó nemzetközi kongresszust a két világháború között, 1927-ben tartották Genfben, s ennek nyomán világszerte új nemzeti és nemzetközi intézmények alakultak a népességtudomány művelésére. A genfi kongresszust követő évben megalakult a demográfusokat, illetőleg a demográfiai társaságokat és intézményeket összefogó Nemzetközi Népességtudományi Unió, amely 1947-ben történt átszervezése óta az ENSZ-szel és az UNESCO-val karöltve munkálkodik. A demográfiai kérdések fontossága és egyre fokozódó jelentősége az ENSZ-et is arra indította, hogy Népességi Bizottságot hívjon létre és állandó szervei és intézményei sorában a demográfiai kutatásoknak helyet biztosítson. Így rendszeres nemzetközi jellegű demográfiai munkát végez a főtitkárság Népesedési Osztálya, de demográfiai jellegű kutatások folynak az Egészségügyi Világszervezetben és más szervezetben is.

Az 1954-ben az ENSZ által rendezett római Népességi Világkongresszus óta a demográfiai tudomány fejlődése még nagyobb lépésekkel haladt előre, és növekvő megbecsülésére mutat, hogy külföldön — nemcsak a Szovjetunióban, hanem a nyugati országokban is — sok egyetemen és főiskolán szerveznek demográfiai tanszéket, intézetet, sőt újabban a demográfia több egyetemen már diplomatárgyként szerepel. Az ilyen diplomával rendelkező kutatókat a különféle tudományos és gyakorlati jellegű intézetek alkalmazzák, és az általános tapasztalat az, hogy a képzett demográfusok iránti igény nagymértékben meghaladja a kínálatot.

A népességtudomány művelése azonban nem lehet csak az egyetemek feladata, szükséges emellett olyan szerv is, amely a kutatásokat intézményessé teszi és koordinálja. Ez a felismerés több országban arra vezetett, hogy a hivatalos statisztikai szervezeten túlmenően népesedési tanácsokat, bizottságokat állítottak fel (pl. Csehszlovákia, Hollandia, az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Olaszország stb.), vagy demográfiai társaságokat, intézeteket alakítottak, amelyek az ország legkiválóbb demográfusait és a határtudományok művelőit vonják be a kutatómunkába. Ilyen intézmény Franciaországban a széleskörű tevékenységet folytató Állami Népességtudományi Kutató Intézet, de számos demográfiai intézet és laboratórium működik az Egyesült Államokban, Japánban, több latin-amerikai országban, s csaknem minden európai országnak van valamilyen formában demográfiai tudományos vagy gyakorlati szerve, sőt legújabbban Indiában is létrehoztak egy demográfiai tudományos kutatásokkal foglalkozó intézményt. Egyes országokban — így pl. a Szovjetunióban, a szomszédos népi demokratikus országok közül

pedig Csehszlovákiában — a demográfiai kutatómunka a Tudományos Akadémiának is feladata.

Magyarországon a népeségtudomány komolyan múltra tekinthet vissza. A Magyar Tudományos Akadémiának (a Magyar Tudós Társaságnak) alapításától kezdve voltak tagjai, akik népesedési kérdésekkel foglalkozva a kor tudományos színvonalának élvonalában állottak, nemzetközi elismerést vívtak ki és nem kis mértékben járultak hozzá a népeségtudomány kialakításához. A magyar népesedéstudomány fejlődését a Központi Statisztikai Hivatal közel egy évszázadra kiterjedő körületekintő népesedésszisztematikai adatgyűjtő munkájával segítette elő. A két világháború között a magyar demográfusok létrehozták a Nemzetközi Népeségtudományi Unió Magyarországi Csoportját is, amely munkásságát meglehetősen önállóan építette ki.

A felszabadulás után a demográfiai munka csaknem kizárólag a Központi Statisztikai Hivatalra hárult, ezen belül is elsősorban a legszükségesebb gyakorlati tevékenységre — a népességi adatok gyűjtésére és feldolgozására, valamint a közvetlen operatív célokra történő elemzésére — korlátozódott.

Fel kellett azonban ismernünk, hogy a népesedési problémák még a látzólag távoleső feladatok megoldásánál is nagymértékben közrejátszanak, ezért az utóbbi évtizedben a magyar népességstatisztika nagy erőfeszítéseket tett a demográfiai kutató és elemző munka marxista—leninista alapon történő újjászervezésére és a magyar demográfiának a nemzetközi demográfia élvonalába való felzárkóztatására.

A népességi kérdések iránt ma már nemcsak Magyarországon, hanem világszerte egyre fokozódó érdeklődés nyilvánul meg mind az államvezetés, mind pedig a közvélemény részéről. Különösen az utóbbi években több országban bevezetett népesedéspolitikai rendszabályok voltak azok, amelyek a közvélemény figyelmét a demográfiai kutatásokra felhívták. Utalni lehet itt például a Szovjetunióban és Magyarországon a művi vetélésekkel kapcsolatos intézkedések és nézetek fejlődésére, valamint arra, hogy számos országban, így Kínában, Indiában és Japánban is több olyan intézkedést vezettek be, amelyek a család tervezésével kapcsolatosak. Ezen túlmenően természetesen nagy érdeklődés kíséri az öregkorúak ellátására, a népesség területi elhelyezése, a családok anyagi támogatására, stb. vonatkozó elgondolásokat, rendelkezéseket is. A népesedéspolitikai intézkedések következményeikben általában rendkívül sokfelé ágazóak és ezért elkerülhetetlenné teszik a kellő elméleti megalapozást. Az elméleti munka azonban a demográfia területén ma még általában elmarad az élet által meghatározott fejlődés üteme mögött és így az elméleti kutatások kiszélesítése egyre sürgetőbbé válik.

A Központi Statisztikai Hivatal a demográfia tudományának fejlesztése érdekében már eddig is számos tanulmány, kiadvány, tudományos könyv és könyvsorozat kiadását kezdeményezte vagy segítette elő. 1958-ban azzal a céllal, hogy a magyar demográfiának fórumot teremtsen és egybegyűjtse a népeségtudományok iránt érdeklődőket és e tudomány művelőit, megindította e folyóiratot, amely a nemzetközi szakirodalomban már eddig is élénk figyelemben részesült. A folyóirat eddigi visszhangja önmagában is bizonyítja, hogy a népeségtudomány fejlesztése sürgető feladat. E feladatot maradéktalanul megoldani azonban csak úgy lehet, hogy egy tudományos szervezet fogja össze mindazokat, akik e tudomány fejlesztésére képesek, vagy e tudománytól várják problémáik megoldását.

A most megalakult Elnöki Bizottság az Akadémia egyes tudományos osztályaitól szervezettelileg független, hiszen a népeségtudomány tárgya, módszerei és eredményei olyan jellegűek, amelyek az Akadémia különböző osztályaihoz beosztott tudományokat egyaránt érintik. A demográfia tárgyát elsősorban humán-biológiai folyamatok (születések, termékenység, halandóság) megfigyelése képezi, amelyben nem nélkülözheti a biológia és az orvostudományok támogatását. E folyamatok alakulásában azonban elsősorban társadalmi tényezők dominálnak, amelyek a közgazdaságtan, szociológia, jogtudományok, néprajz, stb. határterületeivel érintkeznek. Többé-kevésbé társadalmi jellegű folyamatok a demográfia területén a házasságkötések és a válások alakulása, a népesség foglalkozási és osztályösszetételének, kor, nem és etnikai struktúrájának átrétegződése, a vándorlási mozgalmak, a népes-

ség sűrűsödése, tömörülése és területi elhelyezkedése stb., amelyek azonban a felsorolt társadalomtudományokon kívül olyan távoleső tudományokkal és tudományágakkal is szoros kapcsolatban állanak, mint a földrajz, az antropológia, a gerontológia vagy a műszaki tudományok közül a településtervezés. A népességtudomány egy ága, a történeti demográfia, a történettudománnyal ill. segédtudományaival (archeológia, stb.) tart kapcsolatot, de egyes demográfiai kérdéseknél olyan látszólag távoleső tudományok megállapításait is figyelembe kell venni, mint a pszichológia. Módszertani tekintetben a demográfia a matematikai tudományokkal és a statisztikával áll szoros kapcsolatban. A népesedéstudomány eredményei ugyancsak számos tudományt érintenek; elég e téren csupán az orvostudományokat megemlíteni, amelyek eredményei lemerésében és irányjai kijelölésében a halálteki statisztikák nagy szerepet játszanak.

A demográfia és más tudományágak e több tekintetben tapasztalható, szoros kapcsolatának megfelelően a Demográfiai Elnökségi Bizottság munkájában — a Magyar Tudományos Akadémia Elnökségi Bizottság felkérése alapján — demográfusok mellett más tudományágak, így a közgazdaságtan, a tervezés, a történettudomány, a jogtudomány, a néprajz, a földrajz, a matematika, a biológia, az antropológia, a közegészségügy és az orvostudományok képviselői is részt vesznek.

A Bizottság elnöke: *Péter György*, egyetemi tanár, a Központi Statisztikai Hivatal elnöke;

a Bizottság titkára: *dr. Szabady Egon*, a Központi Statisztikai Hivatal népesedési főosztályának vezetője;

a Bizottság tagjai:

dr. Acsádi György, a Központi Statisztikai Hivatal népesedésstatisztikai osztályának megbízott vezetője,

dr. Barsy Gyula, az Országos Közegészségügyi Intézet osztályvezetője,

Beér János, a jogtudományok kandidátusa, egyetemi tanár,

dr. Bene Lajos közgazdász, mérnök, a Fővárosi Statisztikai Hivatal ny. igazgatója,

Ember Győző, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, az Országos Levéltár főigazgatója,

dr. Enyedü György, egyetemi adjunktus, a Magyar Földrajzi Társaság tagja,

Gunda Béla, a történelemtudományok kandidátusa, egyetemi tanár,

Háy László, a közgazdasági tudományok doktora, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektora,

dr. Helényi István, az Országos Tervhivatal főosztályvezetője,

dr. Hirschler Imre, a Központi Állami Kórház osztályvezető főorvosa,

Huszár István közgazdász, az MSZMP Központi Bizottsága államgazdasági osztályának munkatársa,

dr. Kiss Albert, egyetemi tanár, a gödöllői Agrártudományi Egyetem rektorhelyettese,

dr. Klinger András, a Központi Statisztikai Hivatal népszámlálási osztályának vezetője,

dr. Melly József, egyetemi tanár a Budapesti Orvostudományi Egyetemen,

dr. Mendöl Tibor, egyetemi tanár az Eötvös Loránd Tudományegyetemen,

dr. Millényi Károly, a Központi Statisztikai Hivatal egészségügyi osztályának helyettes vezetője,

Nagy Tamás, a közgazdasági tudományok kandidátusa,

Nemeskéri János, a biológiai tudományok kandidátusa, a Természet-tudományi Múzeum osztályvezetője,

Törő Imre, akadémikus, egyetemi tanár a Budapesti Orvostudományi Egyetemen,

dr. Varga István, közgazdász, egyetemi tanár,

Vince István, a matematikai tudományok kandidátusa, a Magyar Tudományos Akadémia Matematikai Kutató Intézetének helyettes igazgatója,

dr. Vukovich György, a Központi Statisztikai Hivatal népesedésstatisztikai osztályának tudományos munkatársa.

A Demográfiai Elnökségi Bizottság a már jelenleg is folyó és a jövőben meginduló kutatások koordinálásával, tudományos irányításával, előadások, konferenciák rendezésével, a publikáció további lehetőségeinek megteremtésével és a nemzetközi tudományos életbe való fokozott bekapcsolódással kívánja a népeségtudomány fejlesztését elősegíteni.

НЕДАВНО ИМЕЛО МЕСТО ОБРАЗОВАНИЕ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ КОМИССИИ ПРЕЗИДИУМА ВЕНГЕРСКОЙ АКАДЕМИИ НАУК.

Крупным шагом в развитии венгерской демографической науки является то постановление Президиума Венгерской Академии наук, которое привело к созданию Демографической комиссии Президиума.

Необходимость создания Комиссии была продиктована повседневно возрастающим значением демографических наук во всем мире, потребностями согласования демографических исследований с практической политикой населения, планированием в области экономики и здравоохранения, а также потребностями определения направлений происходящей здесь научно-исследовательской работы.

В соответствии с наблюдающимися в ряде случаев проявления тесной взаимосвязи между демографией и прочими научными дисциплинами, в работе Демографической Комиссии — по приглашению Президиума Венгерской Академии наук — помимо демографов примут участие также и представители других отраслей знания, как экономика, планирование, история, право, этнография, география, математика, биология, антропология, гигиена и медицина.

Председатель комиссии: Дьердь Петер, профессор, Председатель Центрального Статистического Управления;

Секретарь комиссии: Д-р. Эгон Сабади, Заведующий Главным отделом демографической статистики Центрального Статистического Управления;

Члены комиссии:

Д-р. Дьердь Ачади, уполномоченный по руководству отделом статистики населения Центрального Статистического Управления,

Д-р. Дюла Барши, заведующий отделом Общегосударственного института общественного здравоохранения,

Янош Бер, кандидат юридических наук, профессор,

Д-р. Лайош Бене, инженер, директор Столичного Статистического Управления на пенсии,

Дезе Эмбер, член-корреспондент Венгерской Академии наук, главный директор Государственного Архива,

Д-р. Дьердь Энеди, адъюнкт, член Венгерского Географического Общества,

Бела Гунда, кандидат наук, профессор,

Ласло Хай, доктор экономических наук, ректор Экономического Университета имени Карла Маркса,

Д-р. Иштван Хетени, заведующий Главным отделом Государственного планового управления,

Д-р. Имре Хиршлер, главный врач, заведующий отделом Государственной больницы на улице Кутвелди,

Иштван Хусар, сотрудник Отдела государственного управления при Центральном Комитете Венгерской Социалистической Рабочей Партии,

Д-р. Алберт Кишш, профессор, заместитель ректора Аграрного Университета в Геделе,

Д-р. Андраш Клингер, заведующий отделом переписи населения Центрального Статистического Управления,

Д-р. Йожеф Мелли, профессор,

Д-р. Тибор Мендел, профессор,

Д-р. Карой Милтени, заместитель заведующего отделом здравоохранения Центрального Статистического Управления,

Тамаш Надь, кандидат, экономических наук,
Янош Немешкери, кандидат наук, заведующий отделом Музея естество-

ведения,
Имре Тере, академик, профессор,

Д-р. Иштван Варга, профессор,

Д-р. Иштван Винце, кандидат наук, заместитель директора Института математики при Венгерской Академии наук,

Д-р. Дьердь Вукович, научный сотрудник отдела статистики населения Центрального Статистического Управления.

Демографическая комиссия Президиума имеет намерение оказать содействие развитию демографических наук путем координации исследований, которые производятся в настоящее время и которые будут начаты в будущем, руководства научной работой, организации докладов и совещаний, создания дальнейших возможностей для публикации трудов и исследований, и, наконец, путем более интенсивного включения работы в этой области в международную научную жизнь.

PRESIDENTIAL COMMITTEE FOR DEMOGRAPHY OF THE HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES HAS BEEN ESTABLISHED. The resolution of the Presidium of the Hungarian Academy of Sciences by which the Presidential Committee for Demography was set up is a move of great importance.

The growing significance of demography all over the world, the coordination of demographic research with practical population policy, with economic and health planning, as well as the laying down of directives for research work in this field have made it necessary to set up the Committee.

In conformity with the close relation between demography and other sciences in more than one field, upon the request of the President of the Hungarian Academy of Sciences, besides scholars engaged in demography, also representatives of other sciences, such as economics, planning, history, law, ethnography, geography, mathematics, biology, anthropology, public health and medical sciences have been called upon to participate in the work of the Presidential Committee for Demography.

Chairman of the Committee: *György Péter*, University Professor, President of the Central Statistical Office.

Secretary of the Committee: *Dr. Egon Szabady*, Head of the Population Department of the Central Statistical Office.

The Committee further includes the following members:

Dr. György Acsádi, in charge of the Section of Vital Statistics of the Central Statistical Office;

Dr. Gyula Barsy, Head of Section at the State Institute of Hygiene;

János Beér, Candidate of Juridical Sciences, University Professor, Head of the Department of Public Law at the Loránd Eötvös University;

Dr. Lajos Bene, economist, engineer, late Director of the Statistical Office of Budapest;

Győző Ember, Corresponding Member of the Hungarian Academy of Sciences, Director-in-Chief of the State Archives;

Dr. György Enyedy, Senior Assistant of the University of Agricultural Sciences at Gödöllő, Fellow of the Hungarian Geographic Society;

Béla Gunda, Candidate of Historical Sciences, University Professor of Lajos Kossuth University at Debrecen;

László Hágy, Doctor of Economic Sciences, Rector of the Karl Marx University of Economic Sciences;

Dr. István Hetényi, Head of Department of the State Planning Office;

Dr. Imre Hirschler, gynaecologist and obstetrician, Head-Physician of the Central State Hospital;

István Huszár, economist, Collaborator at the Department of State Economy of the Central Committee of the Hungarian Socialist Workers Party;

Dr. Albert Kiss, University Professor, Vice-Rector of the University of Agricultural Sciences at Gödöllő;

Dr. András Klinger, Head of the Census Section at the Central Statistical Office ;
Dr. József Melly, University Professor, Head of the Department of Preventive Medicine and Hygiene at the Medical University of Budapest ;

Dr. Tibor Mendöl, University Professor, Head of the Department of Economic Geography at the Loránd Eötvös University ;

Dr. Károly Miltényi, Assistant-Head of the Health Section at the Central Statistical Office ;

Tamás Nagy, Candidate of Economic Sciences ;

János Nemeskéri, Candidate of Biological Sciences, Head of Section at the Museum of Natural Sciences ;

Imre Törő, Member of the Hungarian Academy of Sciences, University Professor, Head of the Department of Histology and Embriology at the Medical University of Budapest ;

Dr. István Varga, University Professor ;

István Vincze, Candidate of Mathematical Sciences, Assistant-Director of the Mathematical Research Institute of the Hungarian Academy of Sciences ;

Dr. György Vukovich, Scientific Collaborator of the Section of Vital Statistics at the Central Statistical Office.

By the coordination and the scientific control of present and future research-work, by organising lectures, conferences, by creating further possibilities for publication and by increasing cooperation with international scientific life the Presidential Committee for Demography wishes to contribute to the development of population sciences.

MEGJELENT AZ 1960. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS EREDMÉNYEIT ISMERTETŐ KIADVÁNYSOROZAT ELSŐ KÖTETE

A Központi Statisztikai Hivatal közzétette az 1960. évi népszámlálás eredményeit tartalmazó kiadványsorozat első, az előzetes adatokat közlő kötetét. A kötet községenként ismerteti

a terület nagyságát (katasztrális holdban és hektárban), a népesség számát, a népsűrűséget és a népesség megoszlását kül- és belterület szerint ;

a népességnek nemek szerinti megoszlását és a népesség számának alakulását az előző népszámlálás (1949. január 1.) adataihoz viszonyítva ;

a lakóházak, a lakott egyéb épületek, a lakások és a lakások helyiségeinek, illetve szobáinak számát.

1960 folyamán megjelenik egy további (1%-os mintavételen alapuló képviselői feldolgozás eredményeit tartalmazó) kiadvány. Az adatok a legfontosabb demográfiai, foglalkozási, család- és lakás-ismérvekre terjednek ki.

ВЫШЕЛ ИЗ ПЕЧАТИ ПЕРВЫЙ ТОМ СЕРИИ ИЗДАНИЙ, ИЗЛАГАЮЩЕЙ РЕЗУЛЬТАТЫ ПЕРЕПИСИ НАСЕЛЕНИЯ 1960 ГОДА.

Центральное Статистическое Управление выпустило в рамках серии изданий материалов переписи 1960 года первый том, содержащий предварительные данные. Том в разбивке по населенным местам излагает данные :

о величине территории (в кад. хольдах и гектарах),

о численности населения, плотности населения и распределении населения по периферийным и центральным районам ;

о распределении населения по полям и динамике численности населения по сравнению с результатами предыдущей переписи (1 января 1949 года) ;

о числе жилых домов, прочих используемых под жилище построек, количестве помещений или, соответственно, комнат в квартирах.

В течение 1960-ого года выходит дальнейшее издание (содержащее результаты один процентной репрезентативной выборки). Данные охватывают самые важные демографические, профессиональные, семейные и жилищные показатели.

1960 POPULATION CENSUS PRELIMINARY PUBLICATION HAS APPEARED. The Central Statistical Office has published the first volume of a series of publications covering the results of the 1960 population census containing preliminary data. In this volume we find data by villages about :

the size of the area (in cadastral yokes and hectares), the number of the population, the density and distribution of the population by outskirts and inside areas ;

the distribution of the population by sexes and the development of the population compared to the previous census (January 1, 1949) ;

the number of dwelling houses, other inhabited buildings, dwellings and the number of premises resp. rooms in the dwellings.

This year a further volume containing the results of the sample processing of the census data will be published. It is to inform about the most important demographic, family and dwelling data on the basis of a 1 per cent sample of the population.

A HALANDÓSÁG ALAKULÁSA NYUGAT-EURÓPÁBAN 1900 ÉS 1950 KÖZÖTT

A nyugat-európai országok halandósági viszonyai jelentős mértékben eltérnek egymástól, mind a halandóság nagysága, mind pedig az elmúlt ötven év folyamán tapasztalt csökkenésének mértéke tekintetében. Az alábbiakban röviden ismertetjük — *Jean-Claude Chasteland* egyik legutóbbi cikke alapján¹ — a nyugat-európai országok jelenlegi és századeleji halandósági viszonyait, az egyes nagyobb korcsoportok halandóságát, végül a férfiak halandósági többletének esetenként korcsoportok szerint vizsgált alakulását a század eleje és az 1950-es évek között.²

A halandóság vizsgálata a következő nagyobb korcsoportokban történt :

1. az egy éven aluliak,
2. a gyermekkor és a serdülőkor (1—14 év),
3. az ifjúkor és a felnőttkor kezdete (15—39 év),
4. a felnőttkor (40—59 év),
5. az öregkor (60 éves és idősebb).

A halandósági viszonyok jellemzésére az egy éven aluliak esetében a csecsemőhalandósági arányszámot, a 2—4. csoportban a korszerinti halálozási arányszámot, az 5. csoportban, a 60 éven felüliek esetében pedig a halandósági tábla alapján számított, a 60. korévben várható átlagos élettartamot vettük alapul. Az általános halandósági viszonyokat a születéskor várható átlagos élettartam mutatójával jellemezzük.

A *csecsemőhalandóság*. 1900-ban a vizsgált nyugat-európai országok csecsemőhalandóságának számtani átlaga 150‰ körül volt. Az átlag körüli szóródás elég nagy : a legalacsonyabb arányszámot Norvégiában találhattuk (88‰), a legmagasabbat Ausztriában (221‰), az előbbi 40‰-kal az átlag alatt, az utóbbi 50‰-kal az átlag fölött volt. Az átlag körüli eloszlás majdnem szimmetrikus, az átlag alatti arányszámmal szerepelt Norvégia (88‰), Svédország (96‰), Írország (102‰), Dánia (126‰), Finnország (135‰), Svájc (139‰), Nagybritannia (145‰). Hollandia és Franciaország arányszámai teljesen az átlag közelében, míg Belgium (153‰), Olaszország (168‰),

¹ *Jean-Claude Chasteland* : Évolution générale de la mortalité en Europe Occidentale de 1900 a 1950. *Population*, 1960. évi 1. sz. 59—88. old.

² A vizsgált országok : Írország, Norvégia, Svédország, Nagybritannia, Finnország, Hollandia, Dánia, Svájc, Belgium, Franciaország, Nyugat-Németország (a század elején : az egész akkori Németország), Ausztria (a század elején : Cseh- és Morvaországgal és Szlovéniával együtt), Spanyolország.

Spanyolország (195⁰/₀₀), Németország (207⁰/₀₀) és Ausztria (221⁰/₀₀) arányszámai az átlag fölött voltak.

Ötven évvel később, 1950-ben a fenti sorrend majdnem változatlan, azzal a különbséggel, hogy az átlag most 45⁰/₀₀. A legmagasabb arányszámú Spanyolország (69⁰/₀₀) mutatószáma több mint háromszor nagyobb, mint a legjobb arányszámmal rendelkező Svédorszáé (22⁰/₀₀). Svédorszáéhoz közel áll Hollandia (26⁰/₀₀) és Norvégia (27⁰/₀₀) mutatója. A legrosszabb arányszámot felmutató három ország 1950-ben Ausztria (66⁰/₀₀), Olaszország (67⁰/₀₀) és Spanyolország (69⁰/₀₀).

Az ötven éves időszak folyamán a legkisebb mértékben Írország és Olaszország, a legnagyobb mértékben pedig Hollandia, Nagybritannia, Svédország és Svájc csecsemőhalandósága csökkent.

Az 1—14 évesek halandósága. Az 1—14 évesek halálózási arányszáma 1900-ban a vizsgált országok átlagában 125⁰/₀₀. Az átlag körüli szóródás e korcsoportban rendkívül nagy, magasabb, mint a többi korcsoportokban. Dánia arányszáma 40 %-kal jobb, Spanyolorzáé pedig kétszeresénél is magasabb volt az átlagosnál. 1930-ban az átlag már csak 52⁰/₀₀, 1950-ben pedig 19⁰/₀₀, az átlag körüli szóródás azonban 1900-hoz viszonyítva még jobban megnőtt. Az e korcsoport halandósága terén legrosszabb helyzetben levő Spanyolország arányszáma négyszerese a legjobb arányszámú Dániának és Svédorszáénak.

Az átlagtól való eltérések országonként a következők :

1. Az 1—14 évesek halálózási arányszámai az átlag százalékban,
a vizsgált nyugat-európai országokban

	1900	1950	Csökkenés 1950-ben 1900-hoz viszonyítva (%)
Dánia	61,0	58,5	85
Svájc	63,5	80,0	81
Norvégia	69,0	80,0	83
Írország	78,0	101,0	80
Svédország	79,5	58,5	89
Hollandia	80,0	69,0	87
Belgium	83,0	85,0	84
Franciaország	86,0	90,5	84
Nagybritannia	87,5	64,0	89
Németország	93,0	90,5	85
Finnország	132,0	112,0	87
Ausztria	133,0	117,0	87
Olaszország	145,0	160,0	83
Spanyolország	210,0	234,0	83
Átlag	100,0	100,0	84,8
Arányszámok átlaga	124,5	18,8	

A gyermekhalandóság csökkenése a vizsgált országok átlagában 85%, jóval nagyobb, mint a többi korcsoportban. Az orvostudomány haladása e korcsoporttal halandóságára hatott a legkedvezőbb mértékben. Az elmaradottabb országok — Olaszország, Spanyolország — 1950. évi arányszámai nagyobb mértékben haladják meg az átlagot, mint a század elején.

A 15—39 évesek halandósága. E korcsoportra 1900-ban az a jellemző, hogy az arányszámok átlaga körüli szóródás jóval kisebb, mint az előző korcsoportokban. A két szélső érték Hollandia 128⁰/₀₀-es és Spanyolország 219⁰/₀₀-es arányszáma; az előbbi 18 %-kal az átlag alatt, az utóbbi pedig 40 %-kal az átlag fölött. Németország arányszáma e korcsoportban jobb, Norvégiáé pedig rosszabb, mint a fiatalabb korcsoportokban.

1950-ben az arányszámok átlaga már csak 48⁰/₀₀, az átlag körüli szóródás azonban jelentősen megnő. A spanyolorzági — legrosszabb — 78⁰/₀₀-es arányszám ebben az évben már mintegy háromszorosa a 27⁰/₀₀-es hollandénak.

2. A 15—39 évesek halálozási arányszámai az átlag százalékban,
a vizsgált nyugat-európai országokban

	1900	1950	Csökkenés 1950-ben 1900-hoz viszonyítva (%)
Hollandia	82,0	56,0	79
Nagybritannia	85,5	72,5	74
Dánia	86,0	72,5	74
Németország	89,5	95,5	67
Belgium	91,0	118,0	60
Svédország	94,0	75,0	75
Svájc	97,0	81,0	74
Olaszország	101,0	95,5	71
Franciaország	102,0	110,0	67
Írország	103,5	126,5	62
Finnország	104,0	151,5	55
Norvégia	108,5	75,0	79
Ausztria	119,0	110,0	72
Spanyolország	140,0	162,0	64
Átlag	100,0	100,0	69,5
Arányszámok átlaga	156,7	48,2	

A 40—59 évesek halandósága. Az arányszámok átlag körüli szóródása itt egészen csekély, a félévszázados csökkenés pedig természetesen kisebb, mint az előző korcsoportokban, a legkisebb Finnország esetében, a legnagyobb pedig Hollandiában és Svájcban.

3. A 40—59 évesek halálozási arányszámai az átlag százalékban,
a vizsgált nyugat-európai országokban

	1900	1950	Csökkenés 1950-ben 1900-hoz viszonyítva (%)
Norvégia	79,0	73,0	49
Svédország	79,0	78,0	45
Dánia	84,5	82,0	46
Hollandia	87,5	73,0	53
Olaszország	96,0	98,5	43
Finnország	98,0	130,0	26
Belgium	99,0	115,0	35
Franciaország	104,0	114,0	39
Írország	104,0	116,0	38
Németország	106,0	96,5	49
Svájc	112,0	96,5	52
Nagybritannia	113,0	102,0	50
Spanyolország	118,0	111,0	47
Ausztria	120,0	114,0	47
Átlag	100,0	100,0	44,2
Arányszámok átlaga	256,8	143,1	

A 60 évesek várható átlagos élettartama. 1900-ban a 60 évesek várható átlagos élettartama a vizsgált országok átlagában 14,2 év volt, 1950-re pedig 16,8 évre növekedett. Mind a század elején, mind pedig 1950-ben Norvégiában tapasztalhattuk a legmagasabb értéket, 17,0, illetőleg 19,0 évvel. Legalacsonyabb 1900-ban Spanyolországban (12 év), 1950-ben pedig Finnországban (15,3 év) volt a 60 évesek várható élettartama. A vizsgált időszak folyamán Spanyolország arányszáma javult a legnagyobb mértékben, bár még mindig elég alacsony.

4. A 60 éves korban várható átlagos élettartam az átlag százalékában a vizsgált nyugat-európai országokban

	1900	1950	Növekedés 1950-ben 1900-hoz viszonyítva (%)
Norvégia	120	113	12
Svédország	115	105	9
Dánia	109	105	14
Hollandia	104	107	22
Belgium	100	99	18
Finnország	99	91	9
Franciaország	99	99	19
Nagybritannia	98	97	17
Írország	96	95	18
Olaszország	96	99	23
Németország	94	99	24
Svájc	92	99	28
Ausztria	91	96	25
Spanyolország	85	98	37
Átlag	100	100	19,6
Várható átlagos élettartam átlaga	14,2	16,8	

Az átlag körüli szóródás 1950-ben jóval kisebb, mint a századfordulón, a kép kiegyenlítettebbé válik. A javulás mértéke viszonylag kicsiny, ami arra mutat, hogy ebben a korcsoportban az orvostudomány haladása és a civilizáció növekedése számottevő eredményt — az öregkori betegségek terápiájának megoldásáig — nem tud felmutatni, sőt bizonyos öregkori betegségek száma még növekszik is.

A férfihalandóság többlete. A századforduló idején a fiúcecsemők halandósága a vizsgált országok átlagában mintegy 20%-kal haladta meg a leánycecsemőkét, 1950-ben a fiúcecsemők halandósági többlete átlagosan már közel 30%. Az arányok eltolódásának oka főleg abban keresendő, hogy az általános csecsemőhalandóság nagymértékű csökkenése az exogén halálokok terén bekövetkezett javulás eredménye, ami az endogén halálokok arányát — amelyekben a fiúhalandóság egyébként is magasabb — megnövelte. Spanyolországban és Olaszországban, ahol az exogén halálokok aránya a csecsemőhalandóságban még mindig jelentős, a fiúhalandósági többlet kisebb. Az 1—14 évesek korcsoportjában a századforduló idején a fiúhalandóság többlete csekély, 1900 és 1950 között azonban növekszik, 1950-ben néhány fejlett országban, mint Dániában, Finnországban, Norvégiában, Hollandiában, Svédországban és Svájcban 30—50% között volt. E helyzet kialakulásában az inkább a fiúgyermekeket érő halálos balesetek számának megnövekedése és az ebben a korban főleg a leányok körében gyakoribb tuberkulózis-halálozás csökkenése látszik szerepet játszani. A 15—40 éveseknél a férfihalandósági többlet 1900-ban rendkívül eltérő, a legnagyobb Norvégiában és Nagybritanniában (mintegy 15%); nem volt férfihalandósági többlet Dániában és Finnországban, és kis női halandósági többlet volt tapasztalható Hollandiában (1%), Svájcban (3%), nagyobb mértékű pedig Olaszországban (8%) és Ausztriában (7%).

1950-ben e korcsoportban csak Írországban volt — feltehetőleg a tuberkulózis következtében — női halandósági többlet. A többi országban a férfiak halandósági többlete jelentős mértékben megnő, legkisebb (25—30%) Nagybritanniában és Olaszországban, a legnagyobb pedig (80% körüli) Finnországban és Norvégiában.

A 40—60 korévek között a már a századfordulón is magas (13—35%) férfihalandósági többlet 1950-re tovább növekszik és több országban, így Belgiumban, Spanyolországban, Nagybritanniában meghaladja a 60%-ot, Franciaországban a 80%-ot, Finnországban pedig a 100%-ot is megközelíti.

A 60 éven felüliek nemek szerint számított, várható átlagos élettartamát

ban 1900-ban nem volt 1,54 évnél nagyobb különbség, sőt Írországbán, ahol a női halandóság alakulásában — mint láttuk — sajátos vonások érvényesülnek, a nők várható átlagos élettartama 0,2 évvel alacsonyabb is volt. 1950-ben a maximális különbség már 3,56 év (Nagybritannia), a legkisebb pedig 0,9 év (Dánia).

Az általános férfigalandsági többletet legjobban a férfiak és a nők születéskor várható átlagos élettartamának különbségével vizsgálhatjuk meg. Az 5. táblán láthatók az erre vonatkozó adatok és jól mutatják, hogy a férfigalandsági többlet (a nők és a férfiak várható átlagos élettartamának különbsége években) a vizsgált nyugat-európai országok többségében állandóan növekedett.

5. A nők és a férfiak születéskor várható átlagos élettartama közötti különbség a vizsgált nyugat-európai országokban (években)

	1900	1930	1950
Írország	0,3	1,4	2,6
Olaszország	0,6	2,4	3,5
Ausztria	1,9	4,5	5,1
Spanyolország	1,9	1,9	4,7
Hollandia	2,4	1,7	2,6
Svédország	2,5	2,4	2,9
Finnország	2,8	5,1	6,2
Norvégia	2,9	3,5	3,6
Svájc	2,9	3,9	4,5
Dánia	3,3	1,8	2,7
Franciaország	3,4	5,7	6,1
Németország	3,5	3,0	3,9
Belgium	3,5	4,1	5,2
Nagybritannia	4,7	4,1	5,2

Az adatok nem látszanak igazolni azt a feltevést, amely szerint a férfigalandsági többlet az életszínvonalal egyenes arányban növekszik.

Az élettartam megnövekedése az elmúlt fél évszázad folyamán jelentős volt, jóval nagyobb, mint a XVIII. század végétől 1900-ig. A vizsgált országok átlagában a mindkét nemre számított születéskor várható átlagos élettartam 47 évről 67 évre emelkedett. *Chasteland* szerint valószínűnek látszik, hogy az elkövetkező 50 évben a növekedés Nyugat-Európában már nem lesz ilyen nagyarányú, és az emberi élet meghosszabbítása érdekében folytatott küzdelem további eredményei abban jelentkeznek, hogy az Európában elért várható átlagos élettartam az egész Földön általánossá válik. Néhány öregkori betegség leküzdése mindamellett az európai országokban is megnövelheti 10—15 évvel a születéskor várható átlagos élettartamot. Ami a férfiak halandósági többletét illeti, ez az elkövetkező évtizedekben feltehetőleg nem csökken nagyobb mértékben.

A nyugat-európai országok halandóságának összehasonlítása azt mutatja, hogy a halandóság magas vagy alacsony szintje egy minimális életszínvonal elérése után nem annyira a gazdasági fejlettségtől, mint inkább az orvosi és szociális ellátottságtól függ.

V. Gy.

ДИНАМИКА СМЕРТНОСТИ В ЗАПАДНОЙ ЕВРОПЕ В 1900—1950 ГОДАХ. Данное сообщение содержит сжатое изложение статьи Ж. С. Шателана о динамике смертности в Западной Европе, опубликованной в первом номере журнала «Полюасьон» за 1960 год. Автор исследует динамику смертности по крупным возрастным группам и устанавливает, что дисперсия около средней величины в подвергаемых исследованию странах смертности возрастной группы с 1 до 15 лет уже в 1900 году была максимальной, а в 1950 году произошло дальнейшее увеличение.

растных группах дисперсия является меньшей. В таблицах 1—4 средняя величина среднего коэффициента смертности по исследуемым возрастным группам принимается за 100 и специфические возрастные коэффициенты смертности отдельных стран выражаются в процентах к отклонению от этого. В дальнейшем автор очерка останавливается на избытке смертности мужчин. В таблице № 5 даны выраженные в годах различия между ожидаемой во время рождения средней продолжительностью жизни мужчин и женщин. Из данного очерка можно извлечь вывод, что в области смертности за истекшее 50 лет наилучших результатов удалось достигнуть в молодых возрастных группах. В ближайшие десятилетия, до преодоления некоторых старческих болезней, дальнейшее снижение смертности наверно не будет таким быстрым; однако является вероятным, то, что достигнутый в Европе высокий уровень продолжительности жизни распространится на весь земной шар. Изучение избытка смертности у мужчин, кажется, не дает оснований для подтверждения того предположения согласно которому избыток смертности у мужчин возрастает пропорционально с жизненным уровнем.

MORTALITY IN WESTERN EUROPE BETWEEN 1900—1950. The publication gives an excerpt of *J. C. Chasteland's* article on West-European mortality in No. 1. 1960 of *Population*. Mortality is examined by major age groups and it is established that in the age group 1—15 the dispersion round the average of the countries examined was highest as early as in 1900 only to increase in 1950. The other age-groups showed a smaller dispersion. In Tables 1—4, the average mortality rate by the age groups reviewed was taken as 100 and the age-specific death rates of the single countries were expressed as percentages of the deviations from this basic figure. Then the paper deals with the problem of male mortality excess. In Table 5, the differences between the expectations of life at birth of males and females are indicated in years. It follows from the paper that in the field of mortality good results have been achieved over the last half century especially in the younger age-groups. In the decennia to come the further reduction of mortality will presumably be less speedy until certain old-age diseases are combated, on the other hand the high expectation of life at birth reached in Europe is deemed likely to become a general feature all over the Earth. The study of male mortality excess does not seem to support the hypothesis that the mortality excess of males increases in direct proportion with the living standards.